

GIMTOJI KALBA (BALTARUSIŲ)

I egzamino dalis

Temos ir ištraukos teksto interpretacijai

2010 m. brandos egzaminų pagrindinė sesija

2010 m. birželio 1 d.

Trukmė – 3 val.

ТЭМЫ САЧЫНЕННЯЎ

1. Крытыка царскіх чыноўнікаў у камедыі В. Дуніна-Марцінкевіча “Пінская шляхта”.
2. Тэма мастака і мастацтва ў паэме Я. Коласа “Сымон-музыка”.
3. Маральна-этычная праблематыка ў пенталогіі І. Шамякіна “Трывожнае шчасце”.

ТЭКСТЫ ДЛЯ ІНТЭРПРЭТАЦЫІ

Р. Барадулін

Не мяняй свой куток на прастору чужую,
У прасторы чужой птушка гнёзды не ўе.
Пі ваду са свайго вадазбору і тую,
Што цячэ дамавіта са студні твае.

І прагоніць вада і засмагу, і стому,
І ў чужыне па краі бацькоўскім тугу.
Кожны яблык сваю захаве аскому.
Як нікому, падзякуй таму ланцугу,

Што трымае цябе верадам невыводным,
Прывязаўшы да родных мясцінаў душу.
І напоіць вада тваю рызыку й одум.
Перадасць таямніцу спарыш спарышу.

З. Бядуля

За праўду

За тое, што чалавек гаварыў праўду, людзі адрэзалі яму язык. Чалавек анямеў.
Але ён добра ўсё бачыў і чуў, што рабілі людзі навакол і пасля гэтага, і не даваў ім супакою сваімі крыкамі без слоў аб тых няпраўдах, што яны чынілі.

Людзі выкалалі яму вочы. Чалавек аслеп. Але вушамі сваімі ён добра чуў, дзе што дзеелася і, узяўшы ліру ў рукі, ён ім зайграў песню аб праўдзе, такую адважную і гнеўную песню, што аж людзей страхоцце прабрала.

Людзі адрэзалі чалавеку рукі, каб ён не мог будзіць іх сумлення сваімі песнямі. Але чалавек і пасля гэтага не супакоіўся: дзе толькі здаралася якое злачынства, ён там стаяў нямым сведкам, паламаным, пакалечаным крыжам, і відам сваім напамінаў ім аб праўдзе.

Людзі забілі чалавека. На яго акрываўлены труп накінулі крушню каменняў.
Але кожны раз, як толькі праходзілі каля гэтай крушні, яны ўспаміналі аб гэтым чалавеку і аб праўдзе...

Людзі раскінулі каменні па дзікіх палях, а труп спалілі на агні, каб і знаку ад яго не асталося. Але яны не маглі ўціхамірыць той буры, што чалавек выклікаў у іх душах... Непакой у іх сэрцах рос.

І пракліналі людзі памяць чалавека за тое, што ён сумленне іх чапаў.
Праклінаючы яго імя, яны гэтым самым увекавечылі яго змаганне за праўду.

Хто стаіць за праўду, той ніколі згінуць не можа.

Я. Брыль

Дакор

Слон быў бедны і сумны.

Пра волю ды пра гарачыя джунглі лепш проста не гаварыць: ён іх нават і ўспамінаць не можа, бо нарадзіўся ў звярыным канцлагеры.

Хапае і таго, што вось ён стаіць паміж аблезлых фанерных будак, цесных смярдзючых клетак, перад натоўпам людзей, тырчыць над іх святочным безладам вострым, згорбленым хрыбтом і толькі што не трасецца ад холаду. Скура яго, шэрая, як вясковы, добра-такі зацяганы шарачак, сям-там ажно папраціралася, а ў двух месцах раздзерлася закарэлымі, непрыкрытымі струпамі. Вушы звісаюць абдрыпана, а маленькія вочкі глядзяць на ўсё сумна - да безнадзейнасці...

Чалавек быў шчаслівы і трохі сентыментальны.

Па-свойму, па-чалавечы здаравенны, ён узвышаўся над натоўпам больш чым на галаву. Шэрай салдацкай вушанкай, маладым румянцам шчок, шырокімі плячыма даўгаполага, нядаўна і нарэшце набытага паліто. У вялікіх руках чалавека было па цёплай дзіцячай руцэ. Пацешныя, як важаняты, дзве маленькія кабеціны ў шэрых шубках тэпалі побач з высозным бацькам па мокрым, раскоўзаным снезе, а час ад часу, то на змену, то разам, прасіліся на рукі.

Бяда, дый годзе! І весці малых, і паднімаць іх было нязручна. Перашкаджаў пакунак...

Запарк прыехаў у горад на гастролі больш за тыдзень таму назад. Увесь гэты час тата збіраўся сюды з дзяўчынками, на сон расказваў ім усялякія цуды пра тое, што будзе. І толькі тут, калі падышлі да білетнай касы, ён успомніў, што нічога не ўзяў - ні для мішкі, які за так, вядома, не патанцуе, ні для малпаў, што таксама прывучаны да ласункаў.

Што ж тут рабіць?

Запарк размясціўся на пустыры, у гэтую восень расчышчаным ад ваенных руін. Паблізу быў толькі адзін ларок. Ашушканая прадаўшчыца параіла смешнаму тату купіць у яе сухафруктаў. Знайшлася газета, мяшэчак быў зроблены з цэлага нумара і ўвесь напоўнены ўшчэнт засушанымі, нават, здаецца, пыльнымі грушкамі і скрылікамі яблыкаў:

Не ўся бяда! Мала таго, што з пакункам і з дзецьмі хадзіць нязручна, дык яшчэ і частавацца з яго ніхто не хоча.

Самы вясёлы мішка, што ажно пысу ўшчэмлівае паміж жалезнымі прэнтамі, просячы цукру, што тупае-танцуе за яго і загадзя і пасля, тыя грушкі ды скрылікі толькі панюхаў.

Не захацелі іх есці і малпы...

Так і дайшлі яны, тата з дзяўчынками, да слана.

Шчаслівы бацька адчуў яшчэ большае шчасце. Вось ён пачне карміць гэтага здравілу на радасць сваім «смачненькім». Нібы вялізнага каня з маленькага вядра.

...Вясёлы чалавек падставіў мяшэчак слану.

...Цяпер ён пачне, на пацеху дзяўчаткам, браць з газеты па грушцы, па скрыліку. Хай бярэ, найдаўжэй, каб радасць расцягнулася.

Маленькія слановыя вочы глядзелі на чалавека не тое каб толькі з пагардай - у іх была яшчэ і паблажлівасць, і трохі здэку сур'ёзнага над сентыментальным, а найбольш дык бяздоннага і нязбыўнага суму, пакуты, народжаных беспрасветнай няволяй...

Слон працягнуў хобат, цапнуў пальцамі за край газетнага мяшэчка і механічна-спрытным рухам кінуў яго сабе пад нос - туды, дзе быў яго малы, нібы запухлы, рот. Нават і сківіцы, здаецца, не паварушыліся, - проста паехаў пакунак, як па канвееры, у бяздонны рэзервуар невясёлага жывата.

І не маргнуў, не мармытнуў. Як быццам ён табе ласку зрабіў, памог пазбавіцца ад лішняй рэчы, ад няёмкага становішча. Стаіць, маўчыць. Нібыта не з яго гэта смяецца ўвесь натоўп.

...Тыя дзяўчаткі ў шубках сталі тым часам дарослымі. Глядзі, што неўзабаве і ім трэба будзе весці сваіх «смачненькіх» да замкнутых у клеткі звяроў. Тады, вядома, яны зноў успомняць пра той далёкі пасляваенны мяшэчак з нікчэмнымі сухафруктамі. Успомняць - трохі па-іншаму, чым дагэтуль.

Яны выраслі, а бацька адпаведна пастарэў і стаў, здаецца, менш сентыментальны. Можа, да ўнукаў, пакуль што.

Чалавеку ўспамінаюцца часамі маленькія слановыя вочы...